

Biblioterápiai tanulmányok

2014 májusában Nyíregyházán rendezte meg a Magyar Olvasástársaság – *Segített a könyv, a mese* címmel – országos konferenciáját a biblioterápiáról. A tanácskozás szakmai sikere és országos visszhangja indította arra a HUNRA-t, hogy a konferencia előadásainak szerkesztett változatát könyv alakban tegye közzé, hogy az fontos szakirodalmi forrása lehessen a téma iránt érdeklődőknek. Így született meg Gombos Péter és Vörös Klára szerkesztésében a *Könyv és lélek* című kötet.

Az első előadó Bartos Éva – a hazai biblioterápia egyik megteremtője, úttörője és azóta teoretikusává lett szakértője – volt, aki *A biblioterápia útja Magyarországon az 1970-es évektől napjainkig* című áttekintésében történeti összefoglalót nyújt az amerikai kezdetektől a szakterület közép-európai sajátosságainak kialakulásán át mai gyakorlatig. Fölidézi az akkori Könyvtártudományi és Módszertani Központ Olvasáskutatási osztályának szerepvállalását az első e tárgyban született publikációk létrejöttében; kitér a Magyar Olvasástársaság biblioterápiát népszerűsítő munkájára, áttekinti a biblioterapeuta-képzés jelenlegi helyzetét, az egészségügyi intézményekben és könyvtárakban folyó foglalkozások helyzetét. Bartos Éva szerint napjainkban hat tényező jellemzi a honi biblioterápiás munka társadalmi környezetét, elfogadottságát:

1. A „terápia” megszűnt negatív jelentésű fogalom lenni, egyenesen divatos, vonzó megjelölése valamilyen élményt nyújtó programnak (pl. illat- vagy mozgásterápia).
2. A magyarokra is jellemző kelet-közép-európai mentalitás (gátlásosság, bezárkózás, szorongás, görcsösség) oldódóban van, noha még elmarad a nyugati nyitottságtól.
3. Idehaza is hangsúlyosabbak lettek a közösségi értékek, a szolidaritás, az együttérzés, a segíteni akarás, ezek erősíthetik a biblioterápia értékeinek vállalását.
4. Elfogadottá, sőt programmá vált idehaza is az élethosszig tartó tanulás szükségessége, ami segíti a nem formális tanulás jelentőségének elismerését.
5. Ugyancsak állandóan napirenden van a magyar társadalomban az olvasásra való ösztönzés, az olvasóvá nevelés programja, ami szintén és folyamatosan tudatosítja a téma fontosságát.
6. Két nemzetközi művészetterápiás kongresszus (2003-ban és 2011-ben) helyszíne is volt Magyarország, ez közelebb vitte hazánkat a biblioterápia nemzetközi élvonalához.

Végül jelentős fejlemény, hogy 2013 decemberében megalakult az Oláh Andor Biblioterápiás Társaság, amelynek a könyvtári terápiás munka segítése a hivatása.

Hász Erzsébet *A biblioterápia professzionalizációjának néhány kérdése* című, számos kérdést fölvető előadásában abból indul ki, hogy a honi társadalomban van igény a biblioterápiára,

ugyanakkor – más hiányok mellett – nem megoldott a terápiák minőségének ellenőrzése és nem kiépített a képzési jogosítványok rendszere. Ilyen értelemben ma Magyarországon a biblioterápia a professzionális fejlődés kezdetén tart, ugyanakkor már megbecsülést szerzett magának és bizalom mutatkozik iránta. A szerző szerint a helyzet ugyan biztató, viszont még számos kérdőjel kíséri a témát, például arra nézve, szükséges-e a terapeuták számára némi irodalmi véna, milyen könyvajánló listából dolgozhatnak a foglalkozások vezetői, milyen interdiszciplináris környezet övezi a biblioterápiát és milyen a nemzetközi kontextusa. Érdekes – művelődés- és szellemtörténeti – kérdést is fölvet a szerző: miért van az, hogy Dél-Európában, az újlatin nyelvű világban szinte gyermekcipőben jár, amíg az angolszász-germán térségben sokkal előrébb tart a biblioterápia.

Jeny Éva *A biblioterápia irodalomelméleti kérdései* című előadásában csakugyan elméleti problémákat vet föl. Nyilvánvaló módon elmélet és gyakorlat kölcsönösségéből indul ki, nevezetesen abból, hogy az elmélet leírja és igazolja a gyakorlatot, a gyakorlat -- a maga tapasztalatával -- visszahatóan formálhatja, sőt átértelmezheti az elméletet. Amíg az irodalomelmélet az irodalmi alkotás intellektuális megragadására törekszik, a biblioterápia gyakorlata a mű szubjektív, érzelmi hatásait használja föl. A biblioterápia felől tekintve az irodalmi mű „kelléke” a foglalkozásoknak, erről Roland Barthes így ír: „*Az irodalom útmutató az élethez*”. Cvetan Todorov pedig ezt mondja: „*az irodalom megfoghatja a kezünket, amikor mélységesen elkeseredettek vagyunk, közelebb vihet a körülöttünk élő emberi lényekhez, jobban megértetheti velünk a világot, és élni segíthet.*” A biblioterápiás foglalkozáson olvasó és mű különös kapcsolatba kerül. Az „olvasó” ezúttal nem a fikcióra, nem is annak valóságanyagára koncentrálna, hanem „*arra a világra, amelyet az olvasó és a szöveg találkozása hoz létre*”. A hangsúly itt a *találkozás* fogalmára esik, hiszen az olvasó elindul a maga világából, találkozik a művel, de nem oldódik föl benne, hanem optimális távolságra marad tőle – így megmarad mindkettejük autonómiája, Ezt nevezik egzisztenciális olvasatnak, amely ha létrejön, kibontakozik a mű egzisztenciális hatása. Az irodalmi mű fiktív világát az olvasó a saját világaként tapasztalja meg és értelmezi. Bár a terápiás célú, egzisztenciális olvasat nem vezet el a teljes műelemzésig, de gyakorlatiasan használja föl a mű lélekgyógyító hatását. Végül is – írja Jeny Éva – „*az elmélet leírja, a terápia megmutatja, mire képes az irodalom*”.

Nagy Attila, az országosan ismert olvasáskutató *Biblioterápia a köznevelésben* című előadásában önéletrajzi keretek között beszél el, miként találkozott először 1969-ben a biblioterápia fogalmával. Azután fölidézi az 1970-es évek második felében indult olvasótábori mozgalom ide vonható tapasztalatait és eredményeit; megemlékezik a ringatók, a mondókák, a mesék kicsiket nevelő, jótékony, lélekgazdagító hatásáról, és visszatekint a maga oktatói pályájára is, ott miként került szóba az olvasás lélekgyógyító hatása. Epikus stílusban idézi föl a maga terapeutaként megélt tapasztalatait. Visszatekintésének lényege abban csúcsosodik ki, hogy az utóbbi évtizedben – vélhetően a PISA-kutatások vizsgálati szempontjai miatt --, ha olvasásról van szó, az szinte mindig a szövegértési kompetenciát jelenti. Holott legalább ilyen fontos lenne az élményközpontú irodalomtanítás. „*Legyen az olvasás minél szélesebb körben örömforrás, boldogságtapasztalat, és egyre kevésbé lebeszen az irodalom nehez, felesleges, unalmas tantárgy a magyar köznevelés intézményrendszerében*” – jelöli ki az elérendő célt. Így elérhető lenne, hogy az olvasás a társadalom széles körében életszükségletté váljon. Nyugodtan mondhatjuk, Nagy Attila az egész nemzetnek szóló biblioterápiás programot fogalmaz meg előadásában.

Baják Gábor *Irányított, spontán játék – A bibliodramáról dióhéjban* című előadásában egy idehaza még kevésbé ismert területtel, a Biblia terápiás hasznosításával foglalkozik. Az Ó- és Újszövetség – mint írja – társadalmi jelentőségéből és hagyományából adódóan „gazdag projekciós felület”, amelyet az olvasó igen jól hasznosíthat. A Biblia nagyon sok olyan elementumot hordoz, amit a biblioterápia kiválóan fölhasználhat, hiszen teli van drámai helyzetekkel, belső és külső harcok történeteivel, a szabad akarat -- döntésekben megnyilvánuló -- érvényesülésével, és az egészet átszövi a moralitás, miközben utat mutat a transzcendens felé. A bibliodráma ugyan a középkori vallásos színjátszásból ered, de közvetlen előzménye a XX. századi pszichodráma. A bibliodráma lényege, hogy „A bibliai szereplők évezredek archetípusai képesek mítikus távolságra röpiteni a játékost, de önmaga lényegéhez mégis közelebb hozza, mert a narratívában saját történetét fedezi fel”. A bibliodramát Tomcsányi Teodóra honosította meg Magyarországon az ezredforduló táján, és 2002-ben alakult meg a Pszichodráma Egyesületen belül a Bibliodráma Munkacsoport. A foglalkozás lényege, hogy miközben az előadók reprodukálják a Biblia történeteit, a résztvevők a felszín alatti jelenségekre figyelnek. Így ugyanazokat az érzéseket élik át, amiket az adott bibliai történet szereplői. „Minden bibliodramás játék célja, hogy spontán és ezáltal hiteles érzéseket hozzon felszínre, hiszen ezek révén tudjuk megélni egy-egy történet legmélyebb lényegét”. A játék önmagában érték – mondja a szerző --, de ennél is fontosabb a játékot követő visszajelző beszélgetés, amikor helyükre kerülnek az élmények és tapasztalatok. Mindenki beszámol arról, mit élt meg játék közben, hogyan látta a többieket, és mi volt ismerős számára a történetből a saját életére nézve.

Az elméleti előadások, illetve szakirodalmi jegyzékkel, hivatkozásokkal kiegészített, megszerkesztett tanulmányok mellett a kötet számos gyakorlatias, módszertani szempontból fontos, jó tapasztalatokat átadó írást is közöl. Ezek sorában az első Kovács Zsuzsanna *Szakirodalmi ellátottság, publikációk, honlapok a biblioterápiához* című összeállítása, amely voltaképpen annotált ajánlójegyzék a biblioterápia magyar nyelven hozzáférhető szakirodalmáról, az érintett társaságokról, egyesületekről. Sóron Ildikó és Tegzes Tünde a kamaszok önismeretfejlesztésének biblioterápiás lehetőségeit méri föl a különböző témakörök és a hozzájuk alkalmazott irodalmi alkotások számbavételével. Tegzes Tünde másik előadása az idős emberek lelki és szellemi egészségének fönntartását szolgáló foglalkozásokhoz ad gyakorlatban hasznosítható tanácsokat. Vaczóné Antal Erika a 2014. májusi konferencia helyszínén, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban folyó terápiákról számol be. A könyvtárban vakokkal és gyengén látókkal, halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal, mozgássérült kamaszokkal is foglalkoznak. A szerző e speciális csoportoknak szóló foglalkozásokon fölhasználható „tanmenet” mellett irodalmi alkotásokat is ajánl a terapeutáknak.

A kötet – noha kissé fellengzős és megfoghatatlan a címe – kétségtelenül a magyar biblioterápiás szakirodalom alapművei közé tartozik, oda ahol Bartos Éva, Kamarás István, Jeney Éva vagy Boldizsár Ildikó gyakorta forgatott munkái.

(Könyv és lélek. Biblioterápiai tanulmányok. Szerk. Gombos Péter, Vörös Klára. Budapest, Magyar Olvasástársaság, 2015. 96 p.)

Mezey László Miklós